

Osim spomenutih nelogičnosti i dvostrukih mjerila, u rukopisu se može primijetiti i određeni broj faktografskih i terminoloških pogrešaka. Tako se primjerice navodi da su početkom rujna 1991. područja u Hrvatskoj koja su držali pod svojim nadzorom pobunjeni Srbi zvali Srpska autonomna oblast Krajina (str. 15.), iako je to bila samo jedna od ukupno tri srpske oblasti koje su tada postojale na hrvatskome teritoriju. Zatim se o Milanu Martiću početkom kolovoza 1995. govori kao o "predsjedniku SAO Krajine" (str. 75.), iako je on bio predsjednik Republike Srpske Krajine. Također se spominje da je srpska pobuna u Hrvatskoj izbili tijekom 1991. godine (str. 64.), iako je zapravo izbili godinu dana prije, odnosno 1990. No, možda nije važno ako pogriješiš oko "sitnica", važno je da dobro shvaćaš "proces"? S druge strane, ako netko previše ne brine ni za temeljnu faktografiju i terminologiju, kako mu se može vjerovati oko složenijih stvari?

Ukazao sam na pojedine greške i nelogičnosti knjige *Gotovina, stvarnost i mit*. Imam dojam da bi se, opširnijom analizom, moglo ukazati na još neke. U tom smislu moglo bi se zapitati koliko ta knjiga razbijanjem jednog "mita" o Gotovini zapravo stvara neki drugi "mit" i o Gotovini, a još više o Hrvatskoj tijekom 1990-ih.

NIKICA BARIĆ

Jerko ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.*, Posavska Hrvatska d.o.o., Grad Slavonski Brod, Slavonski Brod 2009., 770 str.

Na 770 stranica knjige *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.* "situirani socijaldemokrat", kako se sam predstavio, Jerko Zovak daje svoje viđenje ove važne i kontroverzne epizode Domovinskog rata. Riječ je o zahtjevnoj temi i za iskusnog povjesničara i u njoj slučajni namjernik kao što je Zovak teško da ima što tražiti. Posebice se povjesničar ne bi usudio pisati knjigu na temelju stotinjak dokumenata koje je Slobodan Praljak objavio na svojoj *web*-stranici. Radi se o dokumentima Operativne grupe Istočna Posavina, koji su uz dokumente Službe za zaštitu ustavnog poretka pripremljeni za komisiju koja je istraživala uzroke pada Bosanskog Broda i Bosanske Posavine. Ti su dokumenti samo jedan, i to manji, dio hrvatske dokumentacije o borbama u Bosanskoj Posavini. Dio dokumenata Zovak je pribavio iz privatnog posjeda, i to prvenstveno izvještaje komisije koja je istraživala uzroke pada Bosanske Posavine. Osim dokumenata autor je obavio i veći broj razgovora sa sudionicima rata što značajno pojačava tekst no ni to nije dovoljno za održive ocjene jer se radi o sekundarnim izvorima danim gotovo dva desetljeća kasnije. Važno je napomenuti da do sada nijedan hrvatski povjesničar nije pokušao u ovoj mjeri iskoristiti pogodnosti interneta za pisanje rada iz Domovinskog rata. U tom je pogledu Zovak napravio pionirski posao, iako ne treba dvojiti da bi profesionalni povjesničar na ovu temu "skinuo" daleko veći broj dokumenata, posebice onih objavljenih na službenim stranicama Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u Haagu.

Pobuda za pisanje knjige Zovku je bila uloga 108. brigade HV-a iz Slavenskog Broda u borbama za Posavinu, posebice zato što su je nadređena zapovjedništva proglasila krivcem za pad Bosanskog Broda, a time posredno i Bosanske Posavine.

Uz "Predgovor" i "Uvod" knjiga se sastoji od šest poglavlja i priloga. U poglavlju "Uzroci ratova u SFRJ 1991.-1995." autor je dao svoje viđenje velikosrpskih projekata, posebice onih iz XX. stoljeća. Nakon toga slijedi dio o raspadu socijalističke Jugoslavije, s težištem na Bosni i Hercegovini. Posljednji dio govori o dogovorima Srba i Hrvata o međusobnoj podjeli BiH, što je "naglašeno" izvodima iz transkripata nastalih u Uredu predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana.

"Priprema rata u Bosanskoj Posavini 1992." drugo je poglavlje, u koje je autor sabio nekoliko zasebnih dijelova o politici – posebice susretu Mate Bobana i Radovana Karadžića u Grazu, međunarodnim pogledima na ustroj BiH te vojnom organiziranju sukobljenih strana.

U trećem poglavlju, jednostavno imenovanom "Kronologija", autor daje pregled vojno-političkog stanja u Bosanskoj Posavini i kronološki nabraja najvažnije nadnevke na bojištu od ožujka do listopada 1992. godine.

"Službeni stavovi o gubitku Bosanske Posavine" pregled je stajališta, izjava i izvještaja koje su o padu Bosanske Posavine dali najviši hrvatski dužnosnici ili su izjave uzete od komisije koja je istraživala uzroke pada.

"Nakon svega" peto je poglavlje knjige, u kojem autor zdvaja nad sudbinom bosanskoposavskih Hrvata, za koju optužuje arhaične hrvatske političke avanturiste i vojne diletante.

S "Trinaest teza sa zaključkom" autor završava tekst i u njima iznosi svoja stajališta i odgovore na pitanja postavljena u uvodu. U prilogu je popis poginulih boraca – šehida (Muslimani) HVO-a od 3. ožujka do 7. listopada 1992. Sastavni dio priloga je i veći broj zemljovida u koje je uložen dojmljiv trud. Na kraju knjige je i pogovor stožernog generala Petra Stipetića, ratnog zapovjednika Slavenskog bojišta.

Rat u Bosanskoj Posavini 1992. tipična je knjiga danas već prilično raširenog žanra teorije zavjere. Rukopisom dominira autorova tvrdnja da je Bosanska Posavina pala uslijed političkih dogovora između Hrvatske i Srbije, što je konkretizirano 6. svibnja 1992. sporazumom čelnika Hrvatskoga vijeća obrane Mate Bobana i čelnika Srpske republike BiH Radovana Karadžića u Grazu, posebice točkom 3. u kojoj se govori o razgraničenju u Bosanskoj Posavini i potrebi da se vodi računa o kompaktnosti prostora i prometnicama. Zovak smatra da je sporazum realiziran i da je odmak bio samo u tome što je Vojska Republike Srpske (odnosno njezin pukovnik Slavko Lisica) početkom listopada samovoljno osvojila Bosanski Brod.

Činjenicu da je nakon dogovora Bobana i Karadžića eskalirao rat Hrvata i Srba Zovak ne drži problematičnom. U skladu s tim ne dvoji da se od 6. svibnja do kasnoga ljeta 1992. hrvatsko vrhovništvo igralo s ljudima i uništavalo ionako skromne logističke resurse. Mišljenja sam da autor tvrdnju nije dokazao i da ju je imao prilično jasnu i prije negoli je počeo pisati rukopis.

Sukob koji je trajao do kasne jeseni 1992. govori da sporazuma i dogovora nije bilo. Ratovalo se za dolinu Neretve, ratovalo se za Bosansku Posavinu, ratovalo se za Jajce. Teško da je Republika Hrvatska, odnosno njezino vodstvo, imala vojničkih ili

političkih interesa da izgubi Posavinu. Naravno, kamen temeljac dogovora u Grazu postavili su F. Tuđman i S. Milošević u ožujku 1991. na sastanku u Karadorđevu. U tom je kontekstu više nego uočljivo ignoriranje svega što je napisano o stanju u BiH 1991. i početkom 1992. Je li u pitanju neznanje ili je razlog u tome što se ne uklapa u autorovu željenu sliku? Izvan vremena izgledaju autorova razmišljanja o Sarajevu kao glavnom gradu u koji bi bosanskohercegovački Hrvati trebali gledati, a ne u Zagreb. Sve ostale tvrdnje logičan su slijed autorova ignoriranja stvarnosti i jahanja po obrascu avnojevske BiH, obrascu koji je prestao postojati onog trenutka kada ga je Srbija odlučila silom mijenjati.

Druga uporišna točka osim dogovorenog rata, ona koju autor ne razmatra a morao bi, odgovor je na pitanje koje je u ovakvom radu vjerojatno ključno – što je to HV u proljeće, ljeto i jesen 1992.? U Hrvatskoj se na nekritičkoj euforiji stvorila slika o HV-u kao supervojsci koja je stvorena gotovo ni iz čega i u rekordno kratkom vremenu. Nitko nije stvorio vojsku za pet mjeseci, pa ni Hrvati. Opstanak s trećinom ili četvrtinom okupiranog teritorija u Hrvatskoj se sustavno i nekritički proglašavao pobjedom, što je 1991.–1995. bilo razumljivo. No, takve “naučene lekcije” danas nisu od koristi za analizu. Sarajevsko primirje bilo je četvrtina utakmice koju je Hrvatska, mimo očekivanja, dočekala na nogama, iako dobro uzdrmana. Godinama kruže neutemeljene tvrdnje, posebice bivših časnika JNA koji su do sredine rujna 1991. kalkulirali na koju će stranu, da je HV 1991. mogao dobiti rat i kao primjer navode zapadnu Slavoniju, a ignoriraju stanje na ostalom dijelu ratišta. Zovak očito prihvaća mišljenja da je HV na razini da može dobiti rat i iz te vizure stvara konstrukciju čiji se temelji ne mogu održati.

Postoje i dionice s kojima se možemo složiti. Autor je s pravom ukazao na neodrživa mišljenja nadređenih razina o padu Posavine i krivnji 108. brigade HV-a. Ona je postala krivac za sve, iako je najviše dala i izgubila u Posavini. Autor je također napravio iskorak u odnosu na dosadašnju spoznaju o snazi vojne sile bosansko-hercegovačkih Srba, iako to nije ukomponirao u rad na kritičan način.

Za povjesničare je vrlo važan pogovor generala Stipetića. General se posuo pepelom; kao što se ponio neozbiljno u listopadu 1992., kada je optužio 108. brigadu, u ovoj je knjizi to ponovno napravio. Prihvatio je vojne primjedbe, a političke ocjene autora podržao. Profesionalni vojnik, sa svim završenim ratnim školama JNA, 17 godina nakon što je poražen priznaje da nije u pravu i da je za krivca optužio nevine. Nije znao što se događa na području za koje je bio odgovoran, a znao je za političke igre iza svojih leđa. Pa što je on upće radio tamo?

Na kraju, ova obimna knjiga traži od čitatelja strpljenje i pozornost – drugo je pitanje je li to isplativo utrošeno vrijeme.

DAVOR MARIJAN